

Глушман М. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У статті висвітлюється проблема акцентуації характеру у підлітковому віці. Наведено експериментальні дані, які визначають відмінності у проявах акцентуацій характеру в учнів звичайної школи та вихованців школи-інтернату. Розкрито типи акцентуацій: гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астено-невротичний, сензитивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний, нестійкий.

Ключові слова: підліток, акцентуація характеру, типи акцентуацій.

Проблема вивчення типології характерів у психології не є новою. До її розв'язання не одноразово зверталися вчені-психологи впродовж всієї історії виникнення. Найбільш відомою і дотичною прийнято вважати типологію, запропоновану Е. Кречмером, відомим німецьким психологом і психіатром та В. М. Бехтеревим, вітчизняним вченим у галузі психофізіології. Пізніше аналогічну спробу зробили П. Б. Ганнушкін, М. Фрамер, О. В. Кербиков, У. Шелдон, а в наші дні – Е. Фром, К. Леонгард, Г. К. Ушаков, А. Е. Личко і низка інших вчених. Проблемою соціальної ситуації розвитку та розвитку особистості в підлітковому віці займались Д. Б. Елконін, Л. С. Вигоцький, Рут Бенедикт, С. Холл та ін. У контексті нашого дослідження представляли інтерес дослідження, пов'язані із визначенням на рівні діагностичних методик прояву акцентуацій у підлітків, які навчаються у звичайних школах та школах - інтернатах.

У загальнонауковому уявленні, діагностика є розпізнавання стану системи або об'єкта за рахунок фіксації існуючих параметрів або показників і віднесення до відповідної діагностичної категорії. Мета розпізнавання – прогностика поведінки. Теорія психодіагностики базується на загальній психології, яка розкриває загальні закономірності розвитку, функціонування психічної діяльності людини і на диференційній психології, яка визначає її індивідуальні особливості. Тому психодіагностику психологічних особливостей підлітків необхідно будувати на тих же методологічних принципах, на яких будується психологія взагалі: принцип відображення, принцип розвитку, принцип діалектного зв'язку суті і явища, принцип єдності свідомості й діяльності та особистісний принцип. Індивідуальний підхід до людини є особливо важливим при розробці способів інтерпретації результатів психологічного обстеження [1].

На нашу думку психологічний вплив повинен починатися зі збору психодіагностичної інформації і обстеження. Тобто, практикуючий психолог повинен визначити, які психологічні характеристики притаманні підліткам з вираженою акцентуацією характеру, як це проявляється в поведінці, чим ці фактори зумовлені. За допомогою емпіричного дослідження та порівняльної характеристики визначити, чи властиві учням зі школи-інтернат загальні психологічні риси, які притаманні учням із звичайної школи, чим вони відрізняються тощо.

На основі вище вказаних принципів нами проводилася діагностика психічних особливостей підлітків.

За основу було взято наступні методики: ПДО (патохарактерологічного діагностичного опитувальника) Лічко, тесту “Установлене поле”, кольорового тесту М. Люшера, опитувальника Леонгарда – Шмішека, МПДО та інших. Дослідження проводилося у два етапи [9].

На першому етапі ми використали модифікований опитувальник для вивчення типів акцентуацій характеру підлітків за Лічко. Даний опитувальник призначений для виявлення рівня акцентуованості особистості та домінування певного типу акцентуації характеру підлітків. Опитувальник включає 143 тверджень, які складають 10 діагностичних і одну

контрольну шкалу (шкалу брехні). По кожній шкалі – 13 тверджень (в тексті вони надані у випадковому порядку) [6]. Даний опитувальник діагностує гіпертимний, циклоїдний, лабільний, антеро-невротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний і нестійкий типи акцентуацій характеру.

Підлітки з школи-інтернату, у кількості 40 учнів 13-14 років, повинні були відповісти на 143 питання. Такого ж змісту тест був адресованим підліткам звичайної школи (40 учнів 8-х класів, 13-14 років). Після проведення тестових завдань нами було проведено порівняльну характеристику отриманих даних.

Отримані дані опитувальника ідентифікувалися з типами акцентуацій характеру підлітків першої і другої груп. Було підраховано сума балів за кожною шкалою, яка характеризувала підлітків школи-інтернат і окремо шкала, яка характеризувала підлітків із загальноосвітньої школи. Отримані результати представлені у діаграмі (рис. 1).

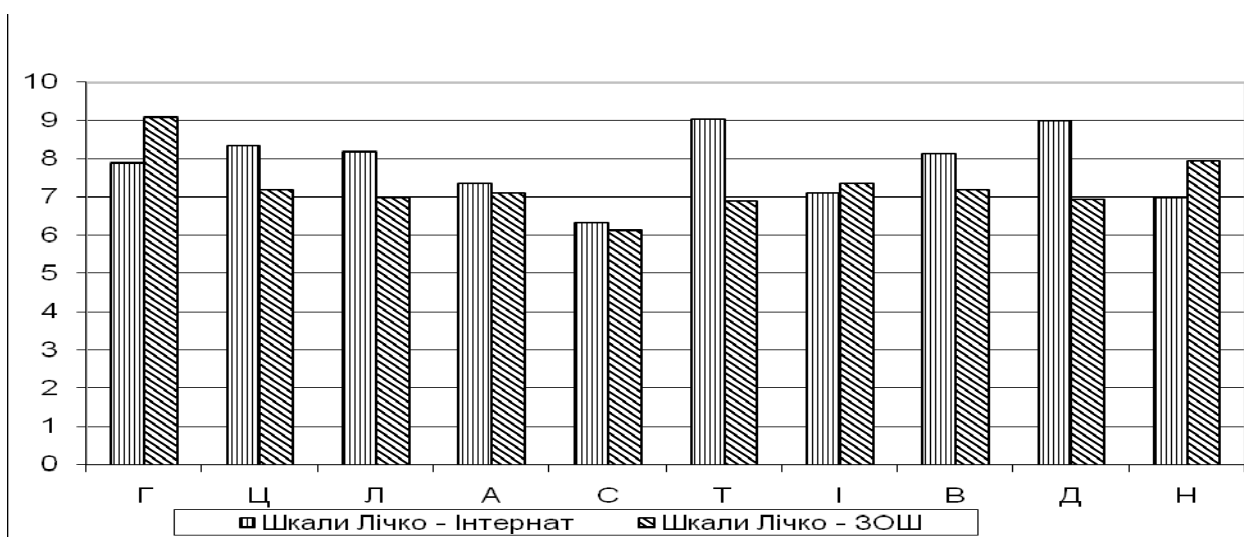

Рис. 1. Порівняльна характеристика акцентуацій характеру за опитувальником Лічко

Із представленої нами діаграми видно, що у підлітків, які виховуються в школах-інтернатах домінують такі типи акцентуацій, як тривожний (з показником середнього значення – 9,05) та демонстративний (з показником середнього значення – 9) (таб. 1). В той час, як в учнів звичайної школи домінують гіпертимний (з показником середнього значення – 9,1), а за ним – нестійкий (з показником середнього значення – 7,95) типи акцентуацій (таб. 2).

Таблиця 1

Середнє значення та стандартне відхилення за опитувальником Лічко для школи-інтернат

	Г	Ц	Л	А	С	Т	І	В	Д	Н
Сер.	7,9	8,35	8,2	7,35	6,35	9,05	7,1	8,15	9	7
Ст. відх.	2,20	1,79	2,07	2,76	2,64	2,74	2,43	1,87	1,75	1,97

Таблиця 2

Середнє значення та стандартне відхилення за опитувальником Лічко для ЗОШ

	Г	Ц	Л	А	С	Т	І	В	Д	Н
Сер.	9,1	7,2	7	7,1	6,15	6,9	7,35	7,2	6,95	7,95
Ст. відх.	2,71	2,21	2,27	1,62	2,25	2,83	2,43	2,71	2,87	2,52

Підліткам, яким притаманний тривожний тип акцентуації, є нерішучими і схильними до роздумів. В них спостерігається тривожна недовірливість і легкість виникнення obsesій – нав'язливих страхів, побоювань, дій, думок. Такі підлітки бувають сильні на словах, але не в діях; їм важко прийняти навіть саме незначуще рішення. В таких випадках часто можна спостерігати реакцію гіперкомпенсації відносно своєї нерішучості.

Учні з демонстративним типом акцентуацій – безмежні егоцентристи. Їм притаманна ненаситна жага постійної уваги до своєї особи: захоплення, здивування, шанування, співчуття. Найгірше – байдуже ставлення до них. Такі учні не виносять, коли при них хвалять інших, коли іншим приділяють увагу. Серед поведінкових демонстративних проявів у підлітків на першому місці стоїть суїцидальні (не серйозні спроби, демонстрації, “суїцидальні шантажі”) схильності. Реакції емансипації може мати бурхливі зовнішні прояви: втечі з дому, конфлікти з оточуючими. Гучні вимоги самостійності та свободи і т. п.

Учні, яким притаманний гіпертимний тип, відрізняються великою рухливістю, комунікабельністю, говірливістю, надмірною самостійністю. Головна риса таких підлітків – майже завжди дуже хороший настрій, невинний інтерес до нового. Легко контактують навіть з малознайомими людьми. Всюди вони швидко освоюються, переймають манери, традиції, поведінку, одяг, модні “хобі”.

Відмінність між показниками ми виявили і за шкалою циклоїдності, лабільності та збудливості. Хоча ці типи не домінують серед підлітків школи-інтернат, однак вони відрізняються в порівнянні з показниками підлітків звичайної школи.

Значення за даними шкал у підлітків школи-інтернат більш високі за показники підлітків із звичайної школи. Це є свідченням того, що для перших більш характерною є поміркована поведінка, емансипована спрямованість. Їх інтереси відрізняються більшою нестійкістю, у них частіше спостерігаються довгі “застої” в появі певного коливного настрою – то піднесеного, то тривалий час байдужого. Підліткам школи-інтернат властива більша песимістичність, небагатослов'я, більш низький рівень контактності, в порівнянні із підлітками звичайної школи.

Якщо говорити про лабільність, то тут теж спостерігаються відмінності, які проявляються в тому, що учням школи-інтернат більш властиві крайня зміна настрою, із значною їх глибиною, велика прив'язаність до близьких людей, глибокі почуття стосовно них в порівнянні з учнями звичайної школи. Одним з причин цієї різниці може бути різні сімейні відносини в цих групах. Оскільки діти інтернату відчувають меншу підтримку з боку рідних, близьких, вони мало кому довіряють і відкриваються дуже малому колу осіб, які для них є значимими. В той час, як діти із звичайної школи мають більш широке коло спілкування та самовираження.

Аналізуючи показники останньої шкали – збудливості, то можна сказати, що підлітки з школи-інтернату більш схильні до дисфорії й тісно пов'язані з цим афективна вибуховість, напружений стан інстинктивної сфери ніж підлітки з звичайної школи. Часто наслідками цього є аномальні прояви цих рис, що спостерігаються в підвищеній турботі про своє здоров'я, в садистичних схильностей – мучити тварин, бити і дражнити молодших тощо. Їм властиве прагнення до влади в компанії ровесників, тому вони обирають собі “за друга” слабших або молодших за себе.

Підлітки з нестійким типом акцентуації характеру завжди в пошуку розваг, однак що стосується навчання, праці, виконання обов'язків, досягнення цілей, які перед ними ставить оточення – тут чітко виступає безвілля. У дитинстві вони відрізняються через непослух, непосидючість, але при цьому боягузливі, бояться покарань. У підлітковому віці вони прагнуть вивільнитись з-під опіки батьків. Реакція емансипації у нестійких підлітків тісно пов'язана з бажанням задоволення і розваг.

Також з рис. 2.1. можна побачити, що на останньому місці як і у вихованців із школи-інтернату, так і в учнів із звичайної школи проявляється сенситивний тип акцентуації, який є

свідченням того, що серед підлітків трапляється таких, що проявляють страх, боязливість. Однак, зауважимо, що сенситивні підлітки дуже часто проявляють страх і боязнь темряви, уникають тварин, особливо гризунів чи навіть комах; уникають також жвавих і шумних ровесників, ризикованих вчинків. У школі вони бояться і проявляють високий рівень тривожності й переживань від контрольних робіт, екзаменів, відповідей, запитань вчителя. Їм притаманна сором'язливість, високі моральні та етичні вимоги до себе й до оточуючих, їм властиве почуття боргу, відповідальності. Часто у таких учнів формується комплекс неповноцінності.

Аналізуючи показники за всіма шкалами і зробивши кореляційний їх аналіз ми виявили, що у семи з десяти шкал показники акцентуацій характеру вищі у вихованців із школи-інтернату за показники підлітків із звичайної школи. Це є свідченням того, що перші більш схильні до акцентуацій характеру, ніж другі. Ми пояснюємо це відмінностями в сімейному вихованні, типом навчального закладу, різними умовами когнітивної соціалізації.

Отримавши результати за усіма типами акцентуації, нами було обчислено стандартні відхилення вибірки по всім шкалам окремо для підлітків школи-інтернату та окремо для звичайної школи і співставили їх. Дані наведені на рис. 2.

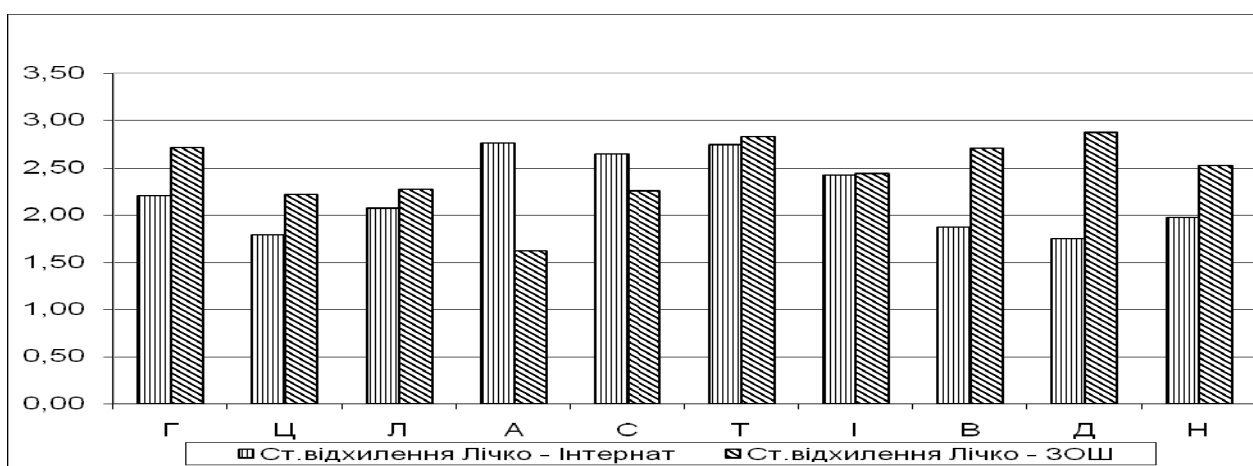

Рис. 2. Стандартні відхилення вибірки школи-інтернату та ЗОШ за опитувальником Лічко

Примітка: Г-гіпертимний, Ц-циклоїдний, Л-лабільний, А-астено-невротичний, С-сензитивний, Т-тривожно-педантичний, І-інтровертований, В-збудливий, Д-демонстративний, Н-нестійкий.

Проаналізувавши дані, можна зробити висновки, що за шкалою гіпертимності серед вихованців зі школи-інтернату частіше можна зустріти підлітків з гіпертимним типом акцентуації, в той час як серед підлітків зі звичайної школи є учні з надмірно вираженим даним типом акцентуації і учні, яким він майже не властивий.

За шкалою циклоїдності спостерігається, що серед дітей із звичайної школи можна виявити підлітків, у яких досить високі показники за даною шкалою і підлітків, у яких вони досить низькі. А підліткам з школи-інтернату властиві середній рівень прояву акцентуацій за даною шкалою.

За даними астено-невротичного показника стандартного відхилення спостерігається велика розбіжність між дітьми із звичайної школи і з школи-інтернату. Дані свідчать про те, що серед підлітків із школи-інтернату гостро відчувається різниця між тими, яким притаманний даний тип акцентуації, і в кого він майже не спостерігається. В той час, як підліткам із звичайної школи даний тип більш стабільно зустрічається.

Знову ж таки за рис. 2 можна побачити, що по шкалі сенситивності підлітки з школи-інтернату мають більший показник, ніж у іншій групі досліджуваних. Можна сказати, що серед

перших є діти, яким притаманний цей тип і в яких він має низький показник. Хоча в підлітків із звичайної школи цей показник теж високий, однак він в порівнянні з першими є нижчим, що говорить про більш сталі властивості цього типу акцентуацій підліткам із звичайної школи.

Якщо говорити про тривожно-педантичних підлітків, то за результатами видно, що і в одній групі, і в іншій показник по цій шкалі дуже високий. Це говорить, що серед вибірки кожної з груп досліджуваних зустрічаються підлітки з дуже великою розбіжністю даних по цій шкалі – деяким тривожно-педантичний тип притаманний, а в інших він майже відсутній.

Якщо розглядати наступні три шкали – демонстративний, збудливий та нестійкий, то тут чітко видно, як показники стандартного відхилення в дітей із звичайної школи і дітей із школи-інтернат суттєво відрізняються. В перших вони дуже високі в порівнянні з другими. Це говорить про те, що серед групи підлітків із звичайної школи є учні, в яких ці типи акцентуацій характеру є дуже вираженими або майже відсутні, в той час, як в підлітків із школи-інтернат риси притаманні цим трьома типами акцентуації є менш вираженими і майже однаково властиві всій групі вибірки.

Основною причиною таких розбіжностей може бути те, що учні звичайної школи мають різні соціальні умови життя, вони прийшли із сімей, де наявні різні стилі виховання, в них різна соціальна ситуація розвитку та ін. А більшість вихованців школи-інтернат мають схожі умови існування, розвитку та навчання. Майже всі вони мають несприятливий сімейний психологічний клімат та низький матеріальний рівень життя. Саме навчання в школі-інтернаті сприяє формуванню того чи іншого ставлення до оточуючих, до себе, до навколишнього світу в цілому. Вже потрапивши в навчальний заклад такого типу, учнів об'єднує не тільки віковий аспект навчання в тому чи іншому класі, а й спільна життєва ситуація.

Так, можна зробити припущення, що суттєво на формування того чи іншого типу акцентуації характеру впливає саме середовище існування, виховання та розвитку особистості.

На наступному етапі роботи з респондентами було використано опитувальник Леонгарда "Визначення особистісно-характерологічних акцентуацій" з метою виявлення акцентуацій характеру, тобто певного спрямування характеру [5]. Даний тест був проведений на дітях школи-інтернат, що дало змогу співставити і проаналізувати показники по обом методикам для підлітків з цієї школи.

Підрахувавши суму балів по кожній шкалі, обчисливши їх за допомогою спеціального ключа і зіставивши їх з показником норми, яка становила середнє значення 15, ми отримали результати, що представлені на рис. 3.

Леонгард вважав, що тільки по тим шкалам можна говорити про наявність акцентуації, показники яких перевищують вище згадану середню норму [5].

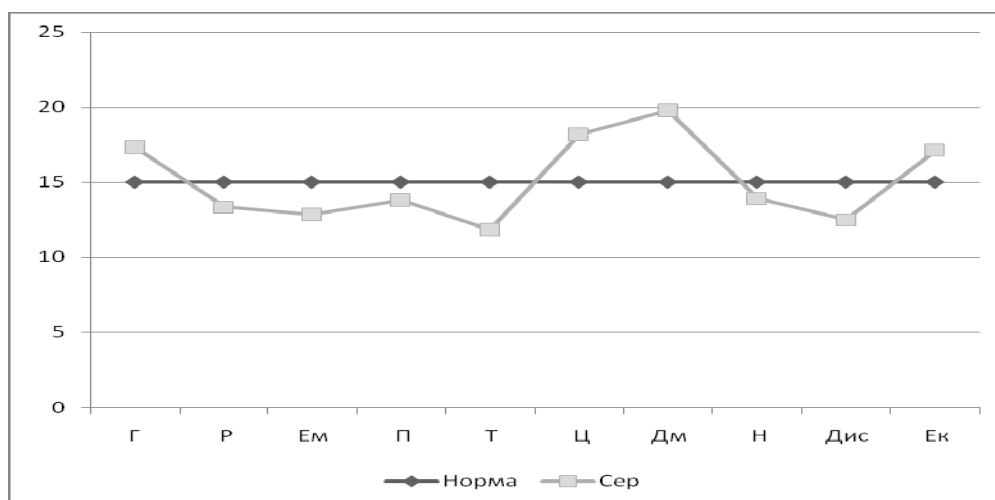

Рис. 3. Прояви акцентуацій характеру у підлітків школи-інтернат за опитувальником Леонгарда

З наведених результатів видно, що підліткам школи-інтернат притаманні такі типи акцентуацій характеру, як гіпертимний, циклотимний, демонстративний та екзальтований, оскільки показники по даним шкалам перевищують норму. Найбільш високим є результат по шкалі демонстративності, тобто риси цього типу акцентуацій зустрічаються серед досліджуваних найчастіше. Це може свідчити наявність в учнів школи-інтернат рис особистості, що проявляються в демонстративній поведінці, переважаням піднесеного чи похмурого настрою, який по своїй інтенсивності та стійкості неадекватний причині, що його викликала.

Найнижчі показники виявились за шкалою тривожності та дистимності. Можна зробити висновок, що риси тривожності та песимізму майже не притаманні цій групі підлітків.

При обробці результатів за окресленою методикою було обчислено стандартне відхилення за кожною із шкал. Результати наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Норма, середнє значення та стандартне відхилення по шкалі Леонгарда для підлітків школи-інтернат

	Г	Р	Ем	П	Т	Ц	Дм	Н	Дис	Ек
Норма	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
Сер.	17,33	13,33	12,86	13,81	11,81	18,19	19,81	13,9	12,48	17,14
Ст. відх.	4,56	2,18	5,76	3,04	5,29	4,21	4,68	3,48	2,75	3,68

У результаті це дало змогу зробити висновки про частоту та інтенсивність проявів особливостей того чи іншого типу акцентуацій серед групи досліджуваних.

Так за шкалами найбільш високі показники спостерігаються в емотивному (5,76) та тривожному (5,29) типах акцентуацій. Це свідчить про те, що серед підлітків школи-інтернат зустрічаються одні учні з сильно вираженими рисами даних типів акцентуацій, а інші з дуже слабо вираженими.

За рангами далі слідує демонстративний (4,68), гіпертимний (4,56) та циклотимний (4,21) типи акцентуацій. Між підлітками, як і в попередньому випадку, велика різниця в показниках притаманності чи, навпаки, відсутності даних типів акцентуацій характеру.

Якщо аналізувати шкали ригідності (2,18), дистимності (2,75) та педантичності, можна побачити, що по даним типам досить низькі значення стандартного відхилення. Можна зробити висновок, що риси даних типів акцентуацій характеру властиві підліткам і показують, що розбіжність в показниках між тими учнями, в яких вони спостерігаються, і тими, в яких вони могли б бути відсутні, дуже мала.

Проаналізувавши результати отримані за методикою Леонгарда та Лічка для визначення типів акцентуацій характеру, що були застосовані при дослідженні підлітків з школи інтернат, було виявлено збіг у домінуванні таких типів характеру як демонстративний, циклотимний (лабільний), екзальтований (збудливий) та гіпертимний. Що підтверджує попередньо отримані результати. Хоча за опитувальником Лічко збудливий та лабільний типи не домінують, однак вони мають високі показники.

Для підтвердження значущості отриманих даних за модифікованим опитувальником для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків (А. Е. Лічко) ми використовували метод непараметричної статистики Мана-Уїтні і обраховували за допомогою комп'ютерної програми.

Методи непараметричної статистики найбільш вдало використовуються там, де висновки потрібно робити за малими вибірками. А також непараметричні методи наділені рядом переваг. Основні з них – більш ширше поле застосувань, менша чуттєвість до

“засмічення” статистичних даних, до впливу грубих помилок, що попали в статистичний матеріал. Спочатку ми прорангували групи досліджуваних і отримали статистичні дані. Підраховані значення за критерієм Мана-Уїтні наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Результати значень критерію U Мана-Уїтні

	Г	Ц	Л	А	С	Т	І	В	Д	Н
Mann-Whitney U	142,00 0	136,50 0	131,00 0	176,00 0	195,00 0	115,00 0	189,00 0	157,50 0	120,50 0	149,00 0
Wilcoxon W	352,00 0	346,50 0	341,00 0	386,00 0	405,00 0	325,00 0	399,00 0	367,50 0	330,50 0	359,00 0
Z	-1,581	-1,746	-1,887	-,659	-,137	-2,316	-,301	-1,162	-2,175	-1,398
Asymp. Sig. (2-tailed)	,114	,081	,059	,510	,891	,021	,764	,245	,030	,162

b Grouping Variable : Група

Звідси видно, що результати дослідження дійсно значимо вищі для дітей, які навчаються в школі-інтернат, ніж у дітей із звичайної загальноосвітньої школи тільки по двом шкалам тривожно-педантичної та демонстративної. Оскільки по даним шкалам спостерігаються статистично значущі відмінності менші за 0,05.

Значення по шкалі Т для підлітків із школи-інтернат значно вищі за значення для підлітків звичайної школи. Такі показники свідчать, що діти школи-інтернат більш нерішучі, тривожні, недовірливі в порівнянні з підлітками звичайної школи. Першим притаманна легкість виникнення obsesій – нав’язливих страхів, побоювань, дій, ритуалів, думок, уявлень, що на відміну в других вони рідше зустрічаються.

За шкалою Д вищі показники наявні в групі дітей з школи-інтернату. Це свідчить про те, що цим учням, на відміну від учнів звичайної школи, більш характерні суїцидальні прояви поведінки в порівнянні з підлітками ЗОШ. У перших можуть зберегтись навіть риси дитячих реакцій опозиції, імітації та ін.

Вихованцям із школи-інтернат притаманна більш далека від об’єктивності самооцінка, ніж для підлітків із звичайної школи. Першим притаманно підкреслювати ті риси характеру, які в даний момент справили враження.

За іншими шкалами статистично значимих відмінностей не зафіксовано. Це обумовлюється тим, що характеристики, які вивчають ці шкали є притаманними, як неповнолітнім правопорушникам так і законослухняним підліткам.

Ще одною особливістю є й те, що вік досліджуваних є підлітковим, тобто кризовим. Тому зміни, які відбуваються в становленні та розвитку того чи іншого типу характеру, породжують новий рівень самосвідомості, потреби у самоствердженні, рівноправному і довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими.

Відтак, не можна не взяти до уваги й фізичні, інтелектуальні та емоційно-вольові зміни у формуванні та розвитку підлітка. Інтенсивний статевий розвиток зумовлює виникнення статевого потягу і пов’язані з ним переживання й інтереси. Особливості проявів і перебігу підліткового періоду залежать від конкретних соціальних обставин життя і розвитку підлітка, його соціальної позиції у світі дорослих.

Використана література:

1. Гайдамашко А. Соціальні та психологічні потреби дітей, які виховуються в інтернатних закладах: знання, ставлення, поведінка, практична діяльність. – К. : Компанія Лік, 2006. – 63 с.
2. Дубровина И. В. Особенности психического развития детей вне семье. – М., 1998. – 110 с.
3. Канішевська Л. В. Формування життєвої компетентності підлітків шкіл-інтернатів: стан, потреби, перспективи // Нові технології навчання. – 2006. – № 44. – С. 86-91.
4. Кондратьев М. Ю. Социальная психология закрытых образовательных учреждений. – Питер, 2005. – 304 с.
5. Леонгард К. Акцентуированные личности. – К., 1981.
6. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л. : Медицина, 1983.
7. Проведення комплексної оцінки потреб дитини в інтернатному закладі / Ю. А. Алімова, О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, О. Г. Кукуруза, Г. П. Мозгова, І. Ю. Никинова, Г. І. Постолук.
8. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія. – К. : Каравела, 2009. – 400 с.
9. Щербакова Н. М., Ливинцева М. Я. Психологические методики для определения характера. – Иркутск, ИГПУ, 1996 .

Глушман М. В. Особенности акцентуации характера в подростковом возрасте.

В статье освещены проблемы акцентуации характера в подростковом возрасте. Приведены экспериментальные данные, которые определяют отличия в проявлениях акцентуаций характера у учеников обычной школы и воспитанников школ-интерната. Раскрыты типы акцентуаций: гипертимный, циклоидный, лабильный, астено-невротичный, сензитивный, тревожно-педантичный, интровертный, возбуждательный, демонстративный, неустойчивый.

Ключевые слова: подросток, акцентуация характера, типы акцентуаций.

Glushman M. V. The problem of nature accentuation of teenagers.

The article shows the problem of nature accentuation of teenagers. The experimental data, which define the differences between the pupils' features accentuation in a usual school and in a boarding school, are given there. The sorts of accentuations are explained there: hyper, cycloid, labile, asthenia-neurotic, sensitive, anxious-pedantic, introvert, stimulant, demonstrative, unstable.

Key words: teenager, nature accentuation, sorts of accentuations.

**Гнаткович Т.
Ужгород**

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У МОВНІЙ ОСВІТІ УЧНІВ

У статті розкривається важливість компетентнісного підходу в мовній освіті, визначається змістове наповнення компетенції/компетентності, проводиться розмежування понять мовна компетентність та її складники (компетенції), з'ясовується сутність визначень компетентнісний підхід, мовна компетентність, мовна компетенція, мовленнєва компетенція, комунікативна компетентність. Автор наводить систему предметних компетенцій та ключових компетентностей в умовах загальноосвітньої школи сучасної України. Накреслює головні лінії розвитку лінгвістичних знань та умінь учнів у процесі формування мовної особистості на уроках рідної мови.

Ключові слова: компетентнісний підхід, комунікативна компетентність, мовна компетентність, мовна компетенція, мовленнєва компетенція.

Світова освітня практика характеризується все інтенсивнішим переорієнтуванням на компетентнісний підхід, який передбачає набуття учнями знань, умінь і навичок для вільного володіння мовою як інструментарієм мислення й комунікації, а в кінцевому результаті формує мовну особистість.